

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון י"א
תשע"א
מספר 325

פירוש מופלא לסיומת "ומפליא לעשות" מובא ב"דרכי משה":

ברכת "אשר יצר"

נראה לי שמפליא לעשות קאי על הנשמה שנתן באדם וזו היא פליאה גדולה שיתקיים דבר רוחני והוא מן העליונים בדבר גשמי בגוף האדם שהוא מן התחתונים ואי אפשר לנשמה לעשות פעולתו להשכיל במושכלות בעוד שהאדם חולה באחד מאבריו כי כאב גופו מטרידו מלעשות פעולתו וע"כ אמר רופא חולי כל בשר ועל ידי זה מפליא לעשות הנשמה נקשרת בגוף ועל כן תקנו לומר מיד אחר ברכה זו אלוקי נשמה.

הקב"ה בחכמתו ברא את האדם כך שהוא מחבר בין שמים לארץ, בין רוח לחומר בהרמוניה מופלאה.

האדם כעולם קטן מעיד על מהות העולם כולו. יוצר האדם יצר עולם שקיימים בו אור וחושך, רוח וחומר, טוב ורע והטיל על האדם לגלות את האור מתוך החושך. באמצעות רמ"ח מצוות עשה העולות בגימטריה כדי "חלולים חלולים"³ ושס"ה מצוות לא תעשה האדם יכול לרומם את המציאות כולה לה'. תפקידו של האדם לתקן עולם במלכות שדי, תוך עשיית שימוש בכל חלקיו, רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.

אסיים בציטוט של דברי הרב קוק בעין אי"ה על אודות התאמת ההפכים העולה מתוך ברכת "אשר יצר" ומסמיכותה ל"אלוקי נשמה":

אבל באדם בעל השכל וההכרה העליונה, בעל החכמה והצורה הרוחנית, שחוקיה הם אחרים לגמרי ועליונים הרבה מאלה התנאים המוכרחים להתקיים מצד התכונה של החיים הבהמיים, שהאדם קשור בהם ג"כ, הוא דבר פלאי, המביא אותנו להשתוממות על מפלאות תמים דעים, שהמטרות האציליות, עם כל הגובה והטוהר שלהן, הן אחוזות בדיוק עם כל המטרות החמריות, עם כל הטפלות והכיעור שלהן, שההתאמה של חיי המחשך של החמריות עם חיי האור של הרוח, של האצילות ושל עדינות הרוח, היא הארה מפליאית של החכמה שביצירה העליונה, מפלאות תמים דעים, שכל פעלו הוא תמים, "אודך על כי נוראות נפילתי, נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד". הרי אנו רואים כאן התאמת ההפכים בצורה פלאית: מצד אחד המחלה, שהיא ההפך מהחיים בתכונתה הפנימית, בתור אחד מתפקידי החיים, שהרי הרפואה היא התכונה התדירית של העכול וההזנה, שהעלילות של המחלה היא ההכשרה של הרפואה; ומצד שני התמזגות, של יצירת האדם בצורתו המלאה זהר, מקושרת עם כל התנאים של החמריות, ומתוך הפגישה של ההפכים באה ההקבלה היותר מופלאה, ומפליא לעשות.

הרב אליאב ויזל

מרצה בהתמחות לתקשורת

נוסח ברכת "אשר יצר" מופיע במסכת ברכות ס ע"ב:

"כי נפיק אומר: ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חללים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך. מאי חתים? אמר רב: רופא חולים. אמר שמואל: קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי. אלא: רופא כל בשר. רב ששת אמר: מפליא לעשות. אמר רב פפא: הילכך נימרינהו לתרווייהו – רופא כל בשר ומפליא לעשות".

ברכה זו מובאת בסידור רב נטרונאי ונפסקה גם להלכה.¹ בברכת "אשר יצר" מביע היהודי תודה על שלמות גופו ואיבריו. ביהדות המצוות חולשות על כל תחומי החיים לרבות אלו הנראים במבט שטחי כשפלים, וכדברי מדרש תנחומא:²

"לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי (תהלים מ) – אשריכם ישראל שבכל אבר ואבר שבכם נתן מצוה שמאתים וארבעים ושמונה איברים באדם ולכך אנו אומרים בכל יום ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח הוי כמנין איברים שבאדם".

חיי הרוח מיושמים על כל פרט ופרט בחיי האדם ללא יוצא מן הכלל. הבוקר נפתח בהודיה על התערבותו של הקב"ה שבחכמתו הפליא לברוא את האדם בצורה מדויקת ובטובו מחדש פעילותו בכל רגע. ברכה זו נאמרת הן לאחר עשיית הצרכים הן בתפילת השחר. טעם אמירת הברכה לאחר היציאה מבית הכיסא ברור: האדם מודה לאלוקיו על שבחסדיו הפליא להבטיח תפקוד תקין של מערכות העיכול באמצעות "נקבים נקבים" ו"חלולים חלולים" שאי אפשר להתקיים בלעדיהם אפילו רגע אחד. בדרך זו ניתנת משמעות הלכתית-דתית אף לפעולה של עשיית הצרכים. ההלכה מרוממת את כל הפעילויות האנושיות לרבות הפעולה החומרית ביותר המרוממת באמצעות הברכה שאחריה.

מעבר לכך, בתפילת שחרית, בסמוך להודיה על עצם הקימה ליום חדש ב"מודה אני", מתפרטת ההודיה לתודה על חלקי הגוף הקטנים שבלעדיהם גם האיברים הנחוצים כחשובים יותר לא יוכלו לתפקד. יופייה של ברכה זו הוא בפשטותה. כל מי שסבל מבעיית מעיים הקלה ביותר יודע כמה אמת וחכמה יש בתקנה לומר את ברכת "אשר יצר" בכל בוקר.

לימוד חשוב נוסף ניתן לדלות מתוך הסמיכות בין ברכת הגוף (אשר יצר) ובין ברכת הרוח (אלוקי נשמה).

ברכת "אשר יצר" נחתמת במילים "רופא כל בשר ומפליא לעשות". מעירים הראשונים שהפלא הגדול הוא מציאותה של הרוח בתוך האדם הגופני. רש"י מבאר שהפלא הוא מציאותה של רוח בתוך האדם שאינה יוצאת למרות קיומם של נקבים וחלולים, דבר המצביע על חכמתו יתברך. בעלי התוספות מעירים שהסיומת מתייחסת לחכמת ה' שהתקין לאדם מזונותיו מערב שבת (שסידר קודם את גן עדן עם פירותיו ורק אחר כך ברא את האדם) ולחכמתו של האדם המייחדת אותו מכל יתר היצורים.

1 ראו רמב"ם, הלכות תפילה ונשיאת כפיים ז, ה וכן טור ושלחן ערוך, אורח חיים א, א.

2 שמיני פרק ח.

פגישתם של יהודה ויוסף

בתחילת הפרשה מרחיבים חכמינו את הדיון על המשמעות של "ויגש אליו יהודה":

באותה שעה נתמלא חימה על יוסף. כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נזדעזע ונבהל, אמר "אוי לי שמא יהרגני". ומה הן סימנין שהיו בו ביהודה? של בית שילו אמרו: שני שלטונין זולגות דם (כשכעס זלגו עיניו דם), ויש אומרים: כמין שלטי הגבורים, וחמישה לבושים היה לובש. נימה (שערה) אחת היתה לו בליבו, כיון שהיה כועס קורע את כולם. מה עשה יוסף באותה שעה? אותו עמוד של אבן שהיה יושב עליו, בעט בו ועשאו גל של צרורות. מיד תמה יהודה ואמר זה גיבור ממני. באותה שעה אחז יהודה חרבו לשלפה מתערה ואינה נשלפת לו, אמר יהודה: ודאי זה ירא שמים הוא, לכך נאמר "החכמה תעזו לחכם" (בראשית רבה, צג).

מה רצו חכמים לבאר בדרשה זו? האם הסיפור של פגישה זו, של השיחה בין יהודה ויוסף כפי שהיא מופיעה בתורה, אינו דרמטי דיו? נראה שחכמים רצו לומר לנו שהפגישה של יהודה ויוסף אינה משהו אישי-פרטי בין שני האחים על רקע אותו מקרה, אלא שיהודה מייצג את המהות של יהודה לדורותיו, וכן יוסף. "מעשה אבות סימן לבנים", לא רק בבחינת סימן חיזוני אלא הם באמת התמצית. האיש יהודה מכיל בקרבו את כל מה שעתידי להיות במשך הדורות. הכול כבר היה טמון בכוח השבטים. גם ליוסף יש דרך, שיטה, מהלך. כאן מתמודדות כביכול הדרכים העצומות שעתידות להתגלות במשך הדורות, וגנוזות באישים הללו, ביוסף וביהודה. כלומר אין כאן התדיינות בין שני אנשים, בין שני אחים, אלא בין שני מלכים. ליוסף יש דרך מיוחדת. חכמים אמרו עליו:

אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמים בסתר – הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך

הוא, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא - נקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא" (סוטה לו ע"ב).

כלומר מהותו של יוסף היא קידוש שם שמים בסתר. יש עבודת ה' שהיא בסתר. "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי". זוהי הבחינה של יוסף שלא שולטת בו עין הרע, "וידגו לרוב בקרב הארץ", כדגים. יוסף עובד את ה' בפנימיות, ביראת שמים גדולה, בצדיקות מיוחדת במינה, בהתגברות נפלאה, והוא מנצח בעצמה גדולה את יצרו בסיפור אשת פוטיפר. הוא מקדש שם שמים בסתר. אולי משום כך יוסף אינו מפחד לצאת ולהתמודד עם הגויים. על כן הוא השליח הראשון שנשלח למצרים להכין את הירידה של ישראל לשם, שכן יש לו עצמות חזקות. הוא עובד את ה' בסתר ועל כן אין התנגשות ישירה עם הגויים. זו הסיבה שהוא יכול להתמודד נגדם. לכן הוא גם יכול להשפיע על העמים, מה שאין כן בעבודת ה' באופן גלוי, שההבדל בין ישראל לעמים בולט ומקשה על ההתמודדות. בצורה זו יש להיות יחד ולהאיר מבפנים כלפי חוץ ולא להסתכן בהשפעה שלילית של הגויים.

יהודה מקדש שם שמים בגלוי. "יהודה שהודה" מודה על האמת בפני כולם. שם שמים ניכר, גלוי, מפורסם, ועל כן דרכו היא שונה: התכנסות לאומית, האומה מתקדמת ומשלימה את דרכה פנימה ומתוך כך מאירה כלפי חוץ לכל העמים.

אלו הן שתי דרכים המתנגשות זו בזו ובמשך הדורות יש עימות מתמשך בין יהודה ליוסף. לכל שבט – הדרך המיוחדת לו. שתי הדרכים הולכות ומתבררות בעם ישראל במשך הדורות. לפעמים הצד של יהודה מנצח ולפעמים הדרך של יוסף מנצחת, עד שיתאחדו שני הענפים לעץ אחד, כי אכן שתי הדרכים משלימות האחת את השנייה. כשתתברר כל דרך בשלמותה תבוא העת לאחד את שתי הדרכים.

אמונה חלפון

סטודנטית בהתמחות לתקשורת

ברוריה מכמן

הנני שלחני

שירות לאומי

חוק השירות הלאומי נחקק בשנת 1953 על מנת לתת מענה לבנות ששחררו מחובת שירות הביטחון. בספטמבר 2006 אישרה ממשלת ישראל כי גם בנים אשר קיבלו פטור מצה"ל יוכלו להתנדב לשירות לאומי על פי חוק ויהיו זכאים לכל ההטבות והזכויות על פי חוק קליטת חיילים משוחררים. בשנים האחרונות נפתח השירות הלאומי גם למתנדבים ערביים. בפועל, עדיין רוב מתנדבי השירות הלאומי הן בנות דתיות ששחררו מחובת השירות בצה"ל מטעמי דת. הרשות האחראית על השירות הלאומי היא מנהלת השירות הלאומי במשרד ראש הממשלה.

מתנדבי השירות הלאומי מופעלים בתחומים שונים: **חינוך** – קידום הילד במסגרת החינוך הרגיל בתחום הלימודי, החינוכי והחברתי, מגני הילדים ועד בתי הספר התיכוניים וכן בבתי ספר לילדים בעלי צרכים מיוחדים; **רווחה** – סיוע לאוכלוסייה בעלת נכות נפשית או פיזית, שילוב בעבודה סיעודית וחינוכית על פי צורכי המוסד, סיוע לתפקודם של הנכים והמוגבלים וארגון פעילות חברתית בתוכם; **איכות הסביבה** – בחברה להגנת הטבע; **ביטחון** – במקדי ביטחון ביישובים; **בריאות** – שירות בבתי חולים כסיוע לצוות הרפואי במחלקות השונות, במד"א ובקופות החולים.

להלן רשימה חלקית של עמותות המפעילות את השירות הלאומי:

האגודה להתנדבות

העמותה המייסדת, הוותיקה והגדולה ביותר שהוקמה לפני למעלה מארבעים שנה, עם ניצניו הראשונים של מפעל השירות הלאומי. המסגרת הוקמה לבוגרות החינוך הדתי המבקשות לשרת בהתנדבות את המדינה במשך שנה או שנתיים.

בת עמי, אמונה/אלומה

התארגנות משותפת להפעלת מתנדבים בשירות הלאומי במסגרת לאומית-ציונית-דתית. יעדי השירות נקבעים בהתאם לשיקולים לאומיים, ערכיים, ציוניים ודתיים על פי הנחיות הלכתיות ובתיאום עם משרדי הממשלה הנוגעים בדבר.

עמינדב

אגודה תורנית להתנדבות הפועלת כשלושים שנה בתחום השירות הלאומי במטרה לעודד בנות דתיות להתנדב לשנה אחת בתחומי החינוך, הרווחה, החסד, קליטת עלייה, בריאות ובכל תחום חיוני למדינה ולעם המתאים לבת ישראל.

שלומית

עמותה ציבורית, בלתי מפלגתית, העוסקת בהפעלת מתנדבים בשירות לאומי. מטרת העמותה היא להביא למודעות הציבור כי לאלה שנמנע מהם להתגייס קיימת אלטרנטיבה לשירות הצבאי, מתוך אמונה כי ראוי שכל צעיר במדינה יתרום לחברה ולמדינה. ב"שלומית" מתנדבות צעירות חילוניות שצה"ל לא גייס לשירותו וכן בנות ערביות-נוצריות, מוסלמיות ובדואיות ומתנדבים יהודיים (בנים) בעלי פטור רפואי.

ש.ל.מ. – שירות לאומי ממלכתי

עמותה המפעילה את האוכלוסיות החדשות בשירות הלאומי: בנים, בנות חילוניות וצעירים ערביים, מתוך ראייה חינוכית ערכית השואפת לשלב את כל בעלי הפטור מגיוס במסגרת התנדבותית-אזרחית.

התרומה רבת המשמעות של המתנדבים בשירות הלאומי מוכיחה כי בעזרת מוטיבציה, כוח רצון, רוח נעורים ומסירות אמתית וערכית, ניתן לתמוך באוכלוסיות רבות ולהעניק סיוע אמתי למבוגרים ולילדים מכל גוונים הקשת החברתית בישראל.

לעיון נוסף:

שירות לאומי באתר משרד החינוך: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/UNITS/SherutLeumi>